

25.7.2022

לכבוד
גב' אורנה ברביבאי
שרת הכלכלה והתעשייה

בדוא"ל

ג.נ, שלום רב,

הנדון: צורך בתשתית עובדתית הולמת לבחינת העלאה בסכומי ניכויי מגורים למהגרי עבודה בחקלאות

סימוכין: מכתבנו מיום 3.3.2022, 16.6.2022

הרינו לפנות אליך בדרישה לנצל את פגרת הבחירות ולקיים בחינה מעמיקה ורצינית של הנתונים המהווים בסיס לכימות עלות המגורים וההוצאות נלוות שניתנות לניכוי משכר עובדי חקלאות, בתקנות עובדים זרים (שיעור ניכויים מהשכר בעד מגורים הולמים), תש"ס-2000 (להלן: **תקנות המגורים**), ככל שיש כוונה לקדמן.

פנייתנו נעשית על רקע השיחה שקיימנו עם נציגות משרדך בנושא, ממנה עלה כי למשרד אין למעשה מושג כמה מהמשקים החקלאיים בכלל עומדים בדרישות הדין למגורים הולמים; וכי הסכומים המתגבשים כהוצאות המותרות בניכוי, מתבססים על נתוני הלמ"ס אודות הוצאות משקי בית ישראלים ומדדים נוספים שאין בינם לבין מגורי והוצאות מהגרי העבודה דבר וחצי דבר. זאת, על אף שלהבנתנו מוסכם כי נתונים אלו אינם משקפים את המצב להווייתו, ובשל הרצון לקדם את התקנות במהירות – בין בשל לחצי הלובי החקלאי ובין בשל הרצון לקדם במהירות את תקנות הפיקדון שנכרכו בהן (מהלך פסול לטעמנו, כפי שעמדנו במכתבנו מיום 16.6.2022). מכיוון שבכל מקרה קידום התקנות לא אפשרי בזמן הקרוב, ממילא אין עוד כל צידוק שלא לנצל את התקופה הקרובה ולבחון את הדברים לעומקם ולבססם כדבעי כאמור להלן.

כידוע, לטעמנו אין מקום להגדיל את הניכויים שהוגדלו אך לפני מספר שנים באופן משמעותי (תמורת "הסכמת" החקלאים "להסכים" לקידום תקנות הפיקדון, ממנה חזרו לאחר שהניכויים הוגדלו). אולם, מכיוון שלהבנתנו עמדת משרדך היא שיש לשוב ולרצות את החקלאים בתמורה ל"הסכמות" נוספות; ובהמשך לפרסומים בתקשורת לפיהם "הושג הסכם עם החקלאים" אשר כולל "העלאה משמעותית" של סכום המותר בניכוי בגין מגורים והוצאות נלוות¹; לכל הפחות יש לקיים דיון בנושא המבוסס על נתונים ריאליים ורלוונטיים.

1. בשיחה שקיימנו ביום 30.5.2022 עם גב' מאיה מילר משי, יועצת לממונה על זרוע העבודה ועו"ד שירי לב רן לביא, הממונה על זכויות עובדים זרים בעבודה, התברר כי מתקיימת עבודת מטה על הכנת מסמך RIA בהליך מהיר, לעדכון והעלאת גובה הניכוי המותר בגין הוצאות מגורים משכר עובדים זרים בענף החקלאות.

¹ <https://www.kan.org.il/item/?itemid=130331> יערה שפירא וליאל קייזר "באוצר סגרו הסכם עם החקלאים: למה ח"כים ניסו לבטל את הרפורמה ולהקפיץ את יוקר המחיה?" כאן 4.7.2022

2. הובהר לנו כי תיקון זה צפוי להיכרך בפרסום תקנות עובדים זרים (פיקדון לעובדים זרים)(תיקון), התשפ"א–(2021), (להלן: **תקנות הפיקדון**), על מנת להפיס את דעתם של איגודי החקלאים השונים. לפי הנתונים שנמסרו בפגישה, צעד זה ילווה בהעלאת הניכוי המותר בעשרות אחוזים. עוד נמסר בפגישה כי הכוונה היתה לפרסם את שני הסדרי התקנות האלה כבר במושב הקיץ של הכנסת, ומכאן הדחיפות והליך ה-RIA המזורז.

3. עוד למדנו משיחה זו, כי משרדך לא קיים בחינה בשטח, אף לא בחינה מדגמית, של מצב מגורי העובדים במגזר החקלאי **בפועל**, וכי ההעלאה המבוקשת מבוססת על המודל האידיאלי שמתואר בדין אך רחוק מאד מלשקף את המצב בפועל בחלק ניכר מהמשקים החקלאיים.

בנוסף, הבנו שהבסיס להערכת הוצאות המחייבה של העובדים נלקח מנתוני הלמ"ס המבוססים על הוצאות משקי בית ישראלים בני 4 נפשות – דהיינו, נתונים שכוללים הוצאות שבינן לבין מהגרי עבודה אין ולו דבר, כגון רכב, חוגים לילדים, מסגרות חינוכיות לילדים, מכשירי אלקטרוניקה מתקדמים, ועוד ועוד.

לבסוף למדנו, כי בכוונת המשרד לגלגל כל הוצאה שהיא (לרבות מסים וכו') ובאופן מלא על העובד, על אף שמדובר בהוצאה עסקית שהמעסיק בוחר בה כדי לייצר הכנסה ורווח, ועל אף שאת חלק מההוצאות האלו הוא אף יכול לנכות כהוצאה מוכרת במס.

4. במכתבנו מיום 16.6.2022 הבהרנו בפרוטרוט מדוע כריכה של תקנות הפיקדון והגדלת הניכויים, שני נושאים שאין ביניהם קשר, היא פסולה, הן בבחינת עיכוב קידום תקנות הפיקדון וכן בבחינת ההליך המזורז לעדכון תקנות המגורים – אשר ללא קשר לעמדתנו העקרונית בנוגע לצורך וההצדקה בקידומו, מבוסס על נתונים שאינם רלוונטיים כלל למהגרי עבודה בחקלאות. המהלך שהתחייב, לטעמנו, הוא קידום תקנות הפיקדון בהתאם להחלטת הממשלה בנושא מאוגוסט 2022; וככל שבכוונת הממשלה לקדם את הגדלת הניכויים, אז לכל הפחות יש לקיים בחינה יסודית, מעמיקה וראויה של הסוגיה, בין היתר על בסיס איסוף נתונים רלוונטיים.

5. מאז כידוע פוזרה הכנסת ואנו עומדים בפני בחירות נוספות, כך שקידום תקנות הניכויים ממילא לא עתיד לקרות במושב הקרוב. משכך, ברי כי ממילא אין עוד הצדקה, אפילו לשיטת משרדכם, שלא לבחון את הנושא באופן יסודי אל מול נתונים רלוונטיים.

6. במצב דברים זה, אנו פונות אלייך כדי שמשרדך ינצל דחייה זו לשם עריכת בחינה מחודשת של בסיס הנתונים, באופן שמתבסס על תשתית עובדתית התואמת את המצב בשטח. לא מן הנמנע שלמידת המצב בפועל תניב תוצאה לפיה הניכוי המותר כיום אף גבוה מהוצאות רוב המעסיקים-החקלאים על מגורי העובדים.

7. **ראשית**, כאמור לעיל, התיקון המקודם מניח הנחה אידיאלית בדבר קיום דרישות הדין אודות מגורים הולמים בידי רוב החקלאים, שעה שניסיונו מלמד על ההיפך הגמור – רבים מהמשקים החקלאיים מפרים את הדין בחסות תת-אכיפה ופיקוח מצד רשות האוכלוסין וההגירה. התיקון המקודם אולי יהיה

רלוונטי למיעוט מבין המשקים החקלאיים, אך מובן שבפועל הוא ייושם על ידי כולם מדי חודש בחודשו. על מנת להדגים את ההבדלים נבקש להביא כמה נתונים שעלו מסקר שערכנו לאחרונה בקרב מעל ל-100 מהגרי עבודה בחקלאות, ממנו למדנו על תנאי מגורים מחפירים שלא רק שאינם עומדים בתנאי החוק, אלא גם אינם דומים למגורים של משפחות ישראליות שדו"ח ה-RIA מבקש ללמוד מהוצאותיהן:

- כ-77% מהעונים העידו כי הם ישנים במכולה או בקרוואן, ולא במבנה קבוע.
 - כ-60% דיווחו על צפיפות במגורים.
 - מבחינת תנאי המגורים: ל-20% אין חלון במקום המגורים, לכ-30% אין תאורה מספיקה ולכ-65% אין שקעי חשמל תקינים בחדר, ל-60% אין מאוורר, רק ל-30% יש חימום בחורף.
 - כ-44% מן המשיבים ציינו כי אינם מרוצים ממגוריהם.
 - רק ל-40% יש ארון אישי לציוד ובגדים.
 - עפ"י תקנות המגורים מכונת כביסה אמורה לשמש 6 עובדים. בפועל רק 34% דיווחו כי זהו המצב, ול-6% אין מכונת כביסה כלל.
 - ל-27% אין כיור בשירותים.
 - ל-25% לא תמיד יש מים חמים.
 - מטבח: ל-18% אין כיור במטבח, רק ל-44% יש תאורה תקינה במטבח, רק 60% דיווחו שיש להם מספיק כלים תקינים לבישול ואכילה, רק כ-50% דיווחו שיש להם שולחן אוכל ומספיק כסאות לאכול סביבו. רק ל-40% מהעונים שטח המטבח הוא מקורה.
 - רק כ-45% דיווחו שאין הצפות באיזור המגורים בחורף.
8. ויודגש, כל המפורט לעיל הם תנאי השטח הרגילים של עובדי החקלאות. על מקרי קיצון רבים אנחנו מקבלים דיווחים ובמקרים הלא רבים בהם העובדים מעוניינים להתלונן מגישים תלונות לרשות האוכלוסין וההגירה.
9. **שנית**, כאמור לעיל, הנתונים שהוצגו בפנינו בפגישת הזום התבססו על נתוני משקי בית של הלמ"ס, בהתבסס על משפחות ישראליות בנות ארבע נפשות, וההשוואה בין אורח חיים זה לאורח חייהם של מהגרי עבודה העובדים בחקלאות היא תמוהה בלשון המעטה.
10. מאליו יובן כי תנאי המחיה ואורח החיים של עובדי חקלאות שעובדים בין 10-14 שעות ביממה, לרובם אין מיזוג או חימום, ומתגוררים במבנים יבילים, אינם דומים לאלה של משפחה ישראלית ממוצעת. בנתונים שהוצגו הוכנסו גם בלאי ותיקונים, תחזוקה כללית, דברים שידוע לכל הגורמים שקוראים לעיתים רחוקות מאוד במגורי העובדים, אך בכל זאת הוכנסו לחישוב.

מעבר לכך, כאמור לעיל, משקי בית ישראלים בני 4 נפשות מוציאים הוצאות רבות שמהגרי עבודה אינם מוציאים, כגון הוצאות רכב (אחזקת רכב, דלק, חניה, ביטוח וכו'); הוצאות הקשורות לילדים (מסגרות חינוכיות, ספרי לימוד, חוגים, הוצאות רפואיות וכו'); ביטוחים שונים; חופשות וטיסות; מכשירי

אלקטרוניקה מתקדמים; ועוד ועוד ועוד. מובן, כי לא ניתן להתבסס על אלו על מנת להעריך את הוצאות מחיה של מהגר עבודה, על מנת לאפשר למעסיקו לקצץ בשכרו.

11. כאמור יש לבחון מחדש את הדברים, ולהתבסס על מדדים המותאמים למצב המגורים בשטח, כאשר ממילא כעת לא ניתן לקדם את התקנות ויש שהות לאסוף ולבחון נתונים רלוונטיים בטרם תתכנס הכנסת הבאה. לטעמנו, הדבר נכון גם בבחינת ההיבטים העקרוניים של הנושא – הכוונה להטיל את הוצאות המעסיק, שלפחות חלקן גם מוכרות לצורך הפחתות מס בדמות הוצאות מוכרות, במלואן, על עובדיו שמייצרים עבורו רווחים והכנסה. כך או כך, וודאי שהעלאת ניכויים בגין מגורים כחלק מ"חבילת הטבות" לחקלאים אינה סבירה כאשר הליך הבדיקה אינו מקצועי ואינו מבוסס על נתונים רלוונטיים, והמשמעות המיידית שלו היא פגיעה בזכויות עובדי החקלאות – שזרוע העבודה אמונה עליהן, בין השאר.
12. נודה לקבלת התייחסותך.

בכבוד רב,

מיטל רוסו, עו"ד
מחלקת משפטית

אורית רונן, עו"ד
רכזת תחום חקלאות

העתק:

גבי תאיר איפרגן, ראשת זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה
עו"ד דבי אליעזר, יועמ"ש זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה
עו"ד שירי לב רן לביא, הממונה על זכויות עובדים זרים, זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה
גבי מאיה מילר-משי, עוזרת לממונה על זרוע העבודה, משרד הכלכלה והתעשייה